

Haninge kommun

Granskning av arbetet
med trygg och säker skolmiljö

Innehåll

1. Sammanfattning	2
2. Inledning	4
2.1. Bakgrund.....	4
2.2. Syfte och avgränsning	4
2.3. Revisionsfrågor	4
2.4. Metod.....	5
2.5. Revisionskriterier i form av lagar och regler.....	5
3. Arbetet för trygg och säker skola i Haninge kommun	7
3.1. Styrning.....	7
3.2. Särskilda initiativ i kommunen	8
3.3. Skolinspektion	9
4. De granskade skolorna	9
4.1. Måsöskolan	9
4.2. Ribbybergsskolan.....	13
4.3. Brandbergsskolan	15
4.4. Vendelsömalmskolan.....	18
4.5. Fredrika Bremergymnasierna	23
5. Sammanfattande bedömning	27

Bilagor:

- Bilaga 1 Källförteckning
- Bilaga 2 Resultat skolplanenkäten 2010
- Bilaga 3 Bedömning skolornas likabehandlingsplaner
- Bilaga 4 Definitioner

1. Sammanfattning

Ernst & Young har på uppdrag av de förtroendevalda revisorerna i Haninge kommun granskat arbetet med trygg och säker skolmiljö i grundskolan och gymnasieskolan.

Syftet med granskningen har varit bedöma om grund- och förskolenämndens och gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens samt de granskade skolornas arbete för en trygg och säker skolmiljö bedrivs i enlighet med lagstiftningens krav. Granskningen avser arbetet för likabehandling enligt diskrimineringslagen och mot kränkande behandling enligt skollagen. Arbetet med den fysiska skolmiljön omfattas inte.

Enligt Skollagens och diskrimineringslagen har skolor en rad skyldigheter. Kommunen är som huvudman skyldig att tillse att bestämmelserna följs. Samtliga skolor ska ha en likabehandlingsplan och en årlig plan mot kränkande behandling. De kan slås ihop till ett dokument. Samtliga granskade skolor har en likabehandlingsplan. Dock är det ingen av planerna som till fullo lever upp till skollagens och diskrimineringslagens krav på planer. De mest förekommande bristerna är att:

- ▶ Det finns inte en plan per verksamhet.
- ▶ Det framgår inte i planen hur eleverna varit delaktiga i att ta fram och utvärdera planen.
- ▶ Planen beskriver förhållanden kring kränkande behandling/mobbning men inte kring diskriminering och trakasserier.
- ▶ Planen saknar resultat från kartläggning, konkreta mål samt en beskrivning av insatser som ska genomföras, kopplat till målen.

Grund- och förskolenämnden och gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden har beslutat om en Handlingsplan för trygghet och arbetsro. I den framgår att även nätmobbing ska ingå. Ingen av de granskade planerna berör dock nätmobbing. Handlingsplanen har följts upp i rapporter till nämnden 2009 och 2010. Även de fristående skolorna har inkluderats i nämndens uppföljning.

Utbildningsförvaltningen har ett åtagande att under 2011 följa upp samtliga likabehandlingsplaner. Planerna följs upp av skolorna och redovisas i skolornas kvalitetsredovisning. Dock är det oklart hur uppföljning ska ske i framtiden eftersom kraven på kvalitetsredovisning försvinner i höst.

Enligt kraven i lagen ska skolorna bedriva ett förebyggande arbete. De granskade skolorna bedriver ett sådant arbete i varierande omfattning. Särskilt Brandbergsskolan bedriver ett omfattande förebyggande arbete på många olika plan, där både elever och personal involveras. Måsöskolan, Ribbybergsskolan, Vendelsöalmsskolan F-5 och Brandbergsskolan har ett trygghetsteam eller liknande som kompletterar elevhälsoteamet. Motsvarighet saknas på Vendelsöalmsskolan 6-9, Erika, Heurika och Fredrik.

Många lärare och skolledare på Haninges grundskolor har utbildats i programmet SET/ Livskunskap. Under 2008-2010 har utbildning anordnats i programmet i samarbete mellan utbildningsförvaltningen och socialförvaltningen. Då SET under våren 2011 kritiserats av Socialstyrelsen och Skolinspektionen är de granskade skolorna tveksamma till om de kan fortsätta arbeta enligt programmet och önskar vägledning från grund- och förskolenämnden och förvaltningen.

Generellt är det ovanligt att lärarna fått utbildning i den rådande lagstiftningen, och särskilt lärarna på gymnasierna Heurika och Erika efterfrågar detta. Samtliga skolor har rutiner för

hur skollledning ska agera om det uppstår misstankar om att en vuxen kränkt en elev. Sådana händelser täcks också in i kommunens skolplanenkät samt i skolornas egna trygghetsinventeringar.

Enligt skollagen är kommunen och skolan skyldiga att tillse att det inom ramen för varje verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. De granskade skolorna arbetar efter en vision och ett långsiktigt mål. Måsöskolan, Ribbybergsskolan, Vendelsöalmsskolan F-5 och Brandbergsskolan har också tagit fram motto eller ledord som de kommunicerar på många sätt till eleverna.

Skolor är skyldiga att utreda omständigheterna kring uppgivna kränkningar och i förekommande fall vidta åtgärder. Samtliga granskade skolor har rutiner för att utreda fall av mobbning och kränkningar. De har också rutiner och inslag för att *upptäcka* mobbning. Det kan vara kamratstödare, egna trygghetsenkäter och kommunens skolplaneenkät.

Om misstanke finns att en elev är utsatt för mobbning av kamrater eller vuxna så utreds det på skolan av trygghetsteam, elevhälsoteam eller skollledning. Samtliga granskade skolor har arbetat med ärenden under det senaste året. De är därför medvetna om vikten av att ärendena dokumenteras och följs upp.

Vår sammanfattande bedömning är att nämndernas och de granskade skolornas förebyggande arbete i allt väsentligt bedrivs i enlighet med lagstiftningens krav. Skolorna har också rutiner för att utreda särskilda händelser. Skolorna behöver dock komplettera sina likabehandlingsplaner för att helt leva upp till kraven i lagarna.

Nämnderna bör också närmare följa utvecklingen på skolor som haft svårigheter under längre tid eller som får upprepat låga resultat i skolplaneenkäten när det gäller trygghet och arbetsro.

Våra rekommendationer till grund- och förskolenämnden samt gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden är att:

- ▶ Tillse att samtliga skolor har likabehandlingsplaner och årliga planer mot kränkande behandling som uppfyller lagarnas krav samt nämndernas egna krav.
- ▶ Skapa forum för erfarenhetsutbyten med syfte att tillvarata de goda exempel som finns i skolorna vad gäller bland annat förebyggande arbete samt för utvärdering.
- ▶ Uttala en riktning för de skolor som arbetar med metoden SET/Livskunskap och som nu vill ha vägledning.
- ▶ Närmare följa arbetet med trygghet, likabehandling och arbetsro på de skolor som har svårigheter under längre tid eller som får upprepat låga resultat i skolplaneenkäten när det gäller trygghet och arbetsro.

2. Inledning

2.1. Bakgrund

Enligt Skolverkets allmänna råd ska skolans verksamhet och organisation utformas på ett sätt som främjar goda relationer och trygga läromiljöer. Skolor måste därför ha rutiner för att upptäcka, utreda och åtgärda kränkande behandling, diskriminering och trakasserier.

I Haninge kommun finns en handlingsplan för trygghet och arbetsro i skolan. Målet är att alla elever ska känna trygghet och arbetsro samt att inga elever ska bli kränkta i skolan.

Andelen elever som uppger i kommunens skolplaneenkät att de känner trygghet och arbetsro har minskat mellan 2009 och 2010. Det har också skett en ökning av antalet elever som känner sig kränkta eller mobbade i såväl grundskolan som gymnasiet. Mot bakgrund av denna utveckling har kommunens revisorer beslutat att genomföra en fördjupad granskning av kommunens arbete med en trygg och säker skolmiljö.

2.2. Syfte och avgränsning

Granskningen avser grund- och förskolenämnden samt gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden. Syftet är att bedöma om nämndernas och de granskade skolornas arbete för en trygg och säker skolmiljö bedrivs i enlighet med lagstiftningens krav.

Granskningen avser arbetet för likabehandling enligt diskrimineringslagen och mot kränkande behandling enligt skollagen. Arbetet med den fysiska skolmiljön omfattas inte.

2.3. Revisionsfrågor

Granskningen baseras på följande revisionsfrågor:

- ▶ Har lärarna fått utbildning i antimobbingsproblematiken och rådande lagstiftning?
- ▶ Har berörda skolor en plan mot diskriminering och kränkande behandling som överensstämmer med de krav som finns?
- ▶ Hur genomför och planerar skolorna sitt förebyggande arbete med delaktighet av personal, elever och föräldrar?
- ▶ Hur följs planerna upp?
- ▶ Vilka rutiner finns för att tidigt upptäcka mobbning eller kränkande behandling?
- ▶ Hur förvissar sig skolan om att vuxna inte kränker eleverna?
- ▶ Vad händer konkret om misstanke finns att en elev är utsatt för mobbning av kamrater eller vuxna? Hur utreds frågan och vad händer med de mobbade och mobbarna? Finns dokumentation och uppföljning?
- ▶ Följer nämnderna skolornas arbete?
- ▶ Hur säkerställer nämnden att skolorna arbetar enligt lagens krav?
- ▶ Ställs krav på de fristående skolorna och deras arbete för en säker och trygg skolmiljö?
- ▶ Vilken är den samlade bedömningen av skolornas antimobbingsverksamhet mot bakgrund av krav i lagstiftning och i barnkonventionen?

Eftersom det i rapporten förekommer ett antal närbesläktade begrepp definieras de som är vanligast förekommande i bilaga 3.

2.4. Metod

Granskningen bygger på intervjuer och dokumentstudier. Förberedande intervju skedde med förvaltningschef på utbildningsförvaltningen. I slutet av granskningen genomfördes intervju med grundskolechef för årskurserna 6 – 9.

Granskningen innehåller en analys av fyra grundskolor (såväl yngre åldrar som äldre) samt gymnasieskolan. De granskade skolornas planer har granskats mot lagstiftningens krav. På varje skola har intervjuer skett enligt nedan:

<p>Måsöskolan F- 5</p> <ul style="list-style-type: none">▶ Rektor och biträdande rektor▶ Personal, 3 st.▶ Elever, 3 st. åk 2-4 <p>Ribbybergsskolan F - 5</p> <ul style="list-style-type: none">▶ Rektor och biträdande rektor▶ Elever, 5 st. åk 4-5.▶ Lärare, 3 st.▶ SET-piloter, 3 st.	<p>Vendelsömalmskolan F -9</p> <ul style="list-style-type: none">▶ Rektor F - 5 samt Rektor 6 - 9▶ Personal F- 5, 3 st.▶ Personal 6-9, 4 st.▶ Elever F -5, 4 st., åk 3-5▶ Elever 6-9, 4 st., åk 6-9 <p>Brandbergsskolan 6- 9</p> <ul style="list-style-type: none">▶ Rektor och biträdande rektor▶ Personal, 3 st▶ Personal, Bry-laget, 3 st▶ Elever, 4 st. åk 6-9.	<p>Fredrika Bremergymnasierna</p> <ul style="list-style-type: none">▶ Rektor Heurika samt Rektor Erika▶ Rektor samt administrativ chef Fredrik▶ Elever Erika och Heurika, 3 st▶ Personal Erika och Heurika, 4 st▶ Elever Fredrik, 5 st
--	--	--

2.5. Revisionskriterier i form av lagar och regler

2.5.1. Skollagen

Enligt Skollagens kapitel 14a är skolan skyldig att upprätta en *årlig plan mot kränkande behandling*. Kommunen är som huvudman skyldig att tillse att bestämmelserna följs. Det innebär att kommunen ansvarar för att skolan fullgör de skyldigheter som åligger dem:

- ▶ Att det inom ramen för varje verksamhet bedrivs ett *målinriktat* arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever.
- ▶ Att det vidtas *åtgärder för att förebygga och förhindra* att barn och elever utsätts för kränkande behandling.
- ▶ Att det varje år upprättas en *plan med en översikt över de åtgärder* som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever.
- ▶ Att *inte* utsätta en elev för kränkande behandling.
- ▶ Att om huvudman eller personal får *kännedom* om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten, är huvudmannen *skyldig att utreda* omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall *vidta åtgärder*.
- ▶ Att *inte utsätta ett barn eller en elev för repressalier* på grund av att denna medverkat i en utredning om kränkande behandling.

Tillsynsmyndighet är Barn och elevombudet (BEO). Preskriptionstiden under vilken eleven kan kräva skadestånd från huvudmannen om skolan inte levt upp till skyldigheterna är tio år.

I nya skollagen, som träder i kraft höstterminen 2011, görs några förändringar. Lagen kommer att innehålla en *anmälningskyldighet* vilket innebär att en lärare som får kännedom om kränkande behandling blir skyldig att anmäla till rektor. Vidare sker en skärpning genom att huvudmannen *skyndsamt* ska utreda omständigheterna.

2.5.2. Diskrimineringslagen

Lagen ska motverka diskriminering och trakasserier. Tillsynsmyndighet är Diskrimineringsombudsmannen (DO). Skolan är enligt lagen skyldig att varje år upprätta en *likabehandlingsplan* för varje verksamhet. Den skola som bryter mot diskrimineringsförbudet eller brister i skyldigheten att utreda och vidta åtgärder kan bli tvungen att betala diskrimineringsersättning eller vite. Reglerna gäller även för elever som har praktisk arbetslivsorientering (PRAO).

Enligt DO ställer lagarna krav på att kommunen håller sig informerad om de kommunala skolornas arbete för att säkerställa att det bedrivs i enlighet med lagen.

2.5.3. Förordning och Allmänna råd

Barn och elever vid den verksamhet för vilken planen gäller ska enligt 2 § *förordningen om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling* medverka vid upprättandet, uppföljningen och översynen av planen mot kränkande behandling och likabehandlingsplanen.

Skolverkets allmänna råd om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling (2009:38) innehåller bestämmelser som beskriver hur skolan ska bedriva sitt arbete. Huvudregeln är att det ska finnas en plan för varje verksamhet.¹ Råden formas i sex punkter, som sammanfattas nedan:

1. *Att främja barns och elevers lika rättigheter och möjligheter.* Skolan bör bedriva ett målinriktat, systematiskt arbete. Arbetet ska även omfatta kompetensutveckling för personalen.
2. *Att förebygga och förhindra diskriminering, trakasserier och kränkande behandling.* Skolan bör regelbundet genomföra kartläggning av verksamheten och utifrån en analys av den formulera konkreta och uppföljningsbara mål, planera insatser som ska genomföras under året samt bestämma vem som ansvarar för detta.
3. *Att upptäcka trakasserier och kränkande behandling.* Elever samt vårdnadshavare bör få information om hur de ska agera när de upplever eller får kännedom om felaktigheter.
4. *Att utreda uppgifter om trakasserier och kränkande behandling.* Rutiner bör finnas.
5. *Att vidta åtgärder för att förhindra framtida trakasserier och kränkande behandling.* Det bör finnas rutiner för akuta situationer. Åtgärderna ska riktas till "båda sidor" och bör utvärderas samt dokumenteras.
6. *Planer mot diskriminering och kränkande behandling.* Arbetet med planerna är en del av det främjande och förebyggande arbetet och bör resultera i en gemensam plan eller i två planer som hänger ihop. För framtagandet av planerna finns en skrift framtagen av Skolinspektionen, Barn och elevombudet samt Diskrimineringsombudsmannen. Den innehåller bland annat en checklista för planerna, som utgör grund för granskningen av skolornas planer i den här rapporten. Planerna följs upp och redovisas i skolornas kvalitetsredovisning. Dock är det oklart hur uppföljning ska ske framöver då kraven på kvalitetsredovisning försvinner i nya skollagen.

2.5.4. Läroplanen

I Läroplanen framgår att undervisningen ska bedrivas utifrån en gemensam värdegrund. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering eller för annan kränkande behandling. Nya läroplanen för grundskolan, som träder i kraft 1 juli 2011, innehåller också bestämmelser om skolans värdegrund samt att diskrimineringsgrunderna *könsöverskridande identitet eller uttryck* samt *ålder* har tillförts.

¹ Grundskola, särskola och fritids är olika verksamheter. Förskoleklass är ej egen verksamhet om den bedrivs parallellt med grundskola, i samma lokaler och integrerat med grundskola i schemaläggning osv.

3. Arbetet för trygg och säker skola i Haninge kommun

3.1. Styrning

3.1.1. Strategi och budget 2011

I grund- och förskolenämndens Strategi och budget 2011 framgår att en av nämndens huvuduppgifter är att med barnkonventionen som grund svara för barns och ungas rätt till utbildning, delaktighet och inflytande samt deras rätt till god psykisk hälsa och miljö.

Under kommunfullmäktiges övergripande mål "God kommunal service" har nämnden formulerat målet: "Alla ska uppleva trygghet och arbetsro i skolorna." Nämndens strategiska satsning är att det i Haninges skolor ska råda nolltolerans mot mobbning och kränkningar. Förvaltningens åtagande är att:

- ▶ fördjupa arbetet med vår handlingsplan för trygghet och arbetsro i skolan.
- ▶ följa upp varje skolas arbete med likabehandlingsplanen och skolornas arbete med att förhindra, upptäcka och åtgärda mobbning och kränkningar
- ▶ följa upp effekten av arbetet med SET (se avsnitt 3.2)

Målvärdet är att andelen med upplevd trygghet i skolplaneenkät ska vara minst 90 procent och att andelen med upplevd arbetsro ska vara minst 86 procent.

I gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens mål och strategi framgår att en av nämndens huvuduppgifter är att med barnkonventionen som grund svara för barns och ungas rätt till utbildning, delaktighet och inflytande samt deras rätt till god psykisk hälsa och miljö.

Under det övergripande målområdet "Hållbar samhällsutveckling" finns målet att invånarnas trygghet ska öka. Nämndens strategi är att med FN:s barnkonvention som grund svara för barn och ungas rätt till utbildning, delaktighet och inflytande samt att deras rätt till god psykisk hälsa och miljö tillgodoses. Förvaltningens åtagande är "ytterligare handlingar för att öka servicen mellan skola och hem skall bidra till ökad trygghet hos föräldrar". Vidare finns under det övergripande målet "God kommunal service" målet att andelen som upplever trygghet och arbetsro i skolorna ska öka varje år. Förvaltningen har definierat följande åtaganden:

- ▶ fördjupa arbetet med vår handlingsplan för trygghet och arbetsro i skolan.
- ▶ följa upp varje skolas arbete med likabehandlingsplan och arbete med att förhindra, upptäcka och åtgärda mobbning och kränkningar

Målvärdet är att andelen med upplevd trygghet i skolplaneenkät ska vara minst 92 procent. Andelen med upplevd arbetsro ska vara minst 49 procent och andel som upplever sig kränkta eller mobbade ska minska.

3.1.2. Skolplan

Skolplanen 2008 – 2011 är styrande för samtliga skolverksamheter. I den framgår att skolan ska präglas av gott pedagogiskt ledarskap och höga förväntningar på varje elev: "när skolan är av hög kvalitet blir kön eller familjebakgrund inte längre avgörande för hur väl en elev lyckas nå kunskapsmålen". En röd tråd i skolplanen är att skolan ske ge "kunskap till alla". Skolplanen utvärderas kontinuerligt i samband med årsredovisningen. En ny skolplan 2012-2015 ska tas fram under året.

3.1.3. Handlingsplan för trygghet och arbetsro i skolan

Planens syfte är att lyfta arbetsrons vikt för ökad måluppfyllelse i skolan. Den ställer krav på såväl kommunala som enskilda utförare i samtliga skolformer.

Mål i planen är att: *Alla barn känner trygghet och arbetsro* samt att *Inga barn och elever ska bli kränkta i Haninges skolor*. Kränkande beteende definieras som att någon eller några kränker principen om alla människors lika värde. Enligt planen ska samtliga inblandade ta ansvar för att målet nås. Samtliga skolor ska ha en likabehandlingsplan som årligen följs upp och revideras. Efter nämndsbeslut ska även nätmobbning ingå i planen. Varje skola ska ha ordningsregler för att skapa trygghet och arbetsro.

Planen hänvisar även till bestämmelser som det är varje skolas ansvar att efterleva: rapportera otillåten frånvaro, all form av spel om pengar är förbjudet, drogförbud, förbud att kränka på skolans internet och intranät, omhändertagande av farliga eller störande föremål samt tillrättavisande av elever med olämpligt beteende.

3.1.4. Uppföljning

I handlingsplanen framgår att såväl skola som kommun ska utvärdera planen årligen. Detta görs genom skolplaneenkäten. Resultatet publiceras och analyseras av nämnden och respektive skola. Resultatet från enkäten år 2010 visar att sju procent av grundskoleeleverna och fem procent av gymnasieeleverna upplever att de är mobbade i skolan. (Se bilaga 1)

Handlingsplanen har följts upp årligen 2009 och 2010 via rapporter från förvaltningen till nämnden. Rapporterna har konstaterat att skolplaneenkäten visar ökad trygghet, men att många barn fortfarande är otrygga. Vidare kan man se att många elever upplever dålig arbetsro. På sammanträdet i juni 2010 fick för- och grundskolenämnden en rapport med en rad åtgärder för att förbättra trygghet och arbetsro. Bland annat skulle studiebesök genomföras i någon kommun som lyckats bra inom området. Beslutad togs också om att erbjuda samtliga rektorer personlig coachning om 3 x ,5 tim, eller handledning i grupp utifrån rektorers dilemma med fokus på trygghet och arbetsro i kombination med mål – och resultatstyrning.

3.2. Särskilda initiativ i kommunen

Det har blivit vanligare att skolor använder färdiga program för att förebygga mobbning och diskriminering. Under 2008 och 2009 genomförde grund- och förskolenämnden och utbildningsförvaltningen i samarbete med socialförvaltningen en satsning med att utbilda skolledare och lärare i Haninges skolor. Inriktningen var att antimobbingmetoden *Social och emotionell träning (SET)* och *Livskunskap* skulle användas i alla skolor i kommunen. Programmet har tagits fram av specialläraren och psykoterapeuten Birgitta Kimber. Enligt upphovskvinnan är det ett "manualbaserat program som syftar till att främja barns och ungdomars psykiska hälsa och att främja en positiv utveckling hos våra barn och ungdomar." Övningarna omfattar problemlösning och konflikthantering, att hantera starka känslor, värderingar, stå emot grupstryck, att kunna säga nej, samarbete och liknande. *Livskunskap* är namnet på "ämnet" som omfattar 10 st. elevböcker (en för varje skolår).

Utbildningen samordnades av utbildningsförvaltningen och kommunens drog- och brottspreventionssamordnare som finns på socialförvaltningen. Under 2008-2010 anordnades föreläsningar och kurser med Birgitta Kimber som utbildade skolledare och ett antal lärare som "piloter" på samtliga grundskolor i kommunen. Många av skolorna har sedan dess infört *Livskunskap* som ett ämne på schemat.

Det råder delade meningar om huruvida programmen fungerar. Brottsförebyggande rådet publicerade 2008 en forskningsöversikt där man konstaterade att många program minskade

förekomsten av mobbning. Skolverket publicerade våren 2011 en utvärdering av åtta program, där slutsatsen var att det var svårt att visa effekter, bland annat på grund av att inga skolor arbetar uteslutande med ett program. Vidare konstaterades att några program kunde ha motsatt effekt, däribland SET.

Inga riktlinjer har efter utvärderingen kommit kring hur skolor och kommuner som arbetar med SET ska agera. Socialstyrelsen har dock skrivit i ett yttrande i december 2010 att: "SET möjligtvis skulle kunna bidra positivt till barns sociala och emotionella utveckling men vill framhålla att denna potential är behäftad med risker", samt att "i materialet rådet allvarlig brist på konsekvensanalys". Vidare har Skolinspektionen i ett beslut i april 2011 med stöd i yttrandet kritiserat en skola i Stockholms stad för att de använt SET. Skolinspektionen skriver att huvudmännen måste iaktta försiktighet vid införandet av oprövade metoder.

Enligt grundskolechefen 6-9 ska användandet av SET diskuteras på rektorsmöte.

3.3. Skolinspektion

Skolinspektionen genomförde en kvalitetsgranskning under 2009 av hur ett antal skolor i flera kommuner arbetade med trakasserier och kränkande behandling. I Haninge genomfördes tillsyn vid Vendelsömalmskolan F-5 samt 6-9. Skolinspektionens slutsatser var att F-5 skolans plan mot kränkande behandling inte levde upp till lagstiftningens krav. Dock bedrev skolan ett arbete som levde upp till kraven. Vidare konstaterade inspektionen att 6-9 skolan saknade en årlig plan mot kränkande behandling och att en sådan direkt måste upprättas. Skolen bedömdes också behöva utveckla det förebyggande arbetet.

Rapporterna delgavs grund- och förskolenämnden som också svarade i ett yttrande att åtgärder skulle vidtas med att förbättra planernas kvalitet.

Enligt grundskolechef 6-9 gjorde utbildningsförvaltningen i samband med denna revision en sammanställning av kvaliteten på 6-9 skolornas likabehandlingsplaner och fann att alla skolorna har planer men att många ännu ej lever upp till kraven. Grundskolechefen välkomnar revisionens granskning och uppger att planernas kvalitet ska diskuteras i rektorsnätverket.

4. De granskade skolorna

4.1. Måsöskolan

4.1.1. Beskrivning av skolan

Måsöskolan i Vega är en F-5 skola som hösten 2012 utökas till att även ta emot elever i årskurs 6. Läsåret 2010/2011 har skolan 330 elever. Inom skolans organisation finns fritidsverksamhet. Skolans ledning består av rektor och biträdande rektor och på skolan finns ca 50 anställda varav 40 är pedagoger. De samarbetar i grupper årskursvis.

På skolan finns intendent, skolsköterska, speciallärare, specialpedagog och kurator.

4.1.2. Förebyggande och främjande

Enligt skolledningen har skolans arbetssätt och rutiner de senaste åren anpassats till att skolan växer i omfattning varje år. Det har inneburit att ledningen tagit fram och skrivit ned rutiner samt skapat tydliga ansvarsfördelningar för olika uppgifter. När det gäller trygghet och arbetsmiljö är det i första hand ansvarig lärare som ska se till att stämningen är god och att konflikter blir lösta. I mer komplicerade händelser/fall kopplar klassläraren in andra instanser, som trygghetsteam eller elevhälsoteam/rector.

Skolan har formulerat trivselregler i något de kallar "Handen". Det är en bild på en hand där varje finger representerar en positiv egenskap; trygghet, språk, rutiner, respekt och ansvar. "Handen" finns uppsatt i samtliga klassrum. Från förskoleklass arbetar klasserna aktivt med att diskutera vad den står för. Föräldrar har på föräldramöte arbetat i grupper med att ta fram vad de tycker är viktigt och vad varje rubrik står för.

På skolan finns ett elevhälsoteam som består av rektor, biträdande rektor, skolsköterska, kurator samt speciallärare. Elevhälsoteamet har möten en gång i veckan och tar då upp elevärenden där det finns olika typer av problematik. Insatser planeras och utvärderas av teamet.

Skolan har även ett trygghetsteam. De träffas en gång i veckan. I början av varje termin presenterar de sig för alla klasser samt på föräldramöten. Foton på teamet finns uppsatta på skolans anslagstavla. Teamets främsta uppgift är att främja en god skolmiljö samt att arbeta utredande kring händelser som uppstår mellan elever. Teamet har en "Brevlåda" där eleverna kan lägga en lapp om de upplever att de själva eller andra blir orättvist behandlade. Enligt teamet får de 1-2 brev i månaden. Det finns nedskrivna rutiner för hur de hanterar ett brev.

Under 2010 genomförde skolan ett arbete kring arbetsro och otrygga platser där alla barn i skolan var med och svarade på frågor om otrygga platser i skolan. Elevråd och klassråden i varje klass var involverade i arbetet samt i uppföljande samtal kring resultat och åtgärder. Det föranledde vissa åtgärder, som stärkt vuxennärvaro utomhus.

Samtlig personal har utbildats i SET/Livskunskap. Under 2010 ledde Måsöskolans "Piloter", som själva utbildats hösten 2009, utbildning för övriga personalen. Piloterna är samma personer som utgör trygghetsteamet. Det är främst det i programmet som handlar om positivt förhållningssätt som skolan anammat. Lärarna började göra övningar med eleverna under hösten 2010. Planen var att införa Livskunskap som ett ämne på schemat till höstterminen 2011. Efter Skolverkets utvärdering har skolledningen blivit mer tveksam och beslutade efter att ha tagit upp frågan i rektorssamverkan att inte schemalägga ämnet. Några föräldrar har hört av sig till skolan efter att SET/Livskunskap uppmärksammats. Skolledningen är angelägen om att utbildningsförvaltningen och nämnden uttalar en tydlig riktning i frågan eftersom initiativet att införa SET/Livskunskap kom från dessa instanser.

Rektor och den intervjuade personalen menar att det är nödvändigt att nyansera de skrivningar kring SET/Livskunskap som funnits i media. De har själva "sållat" i övningarna, och använder även andra övningar och verktyg i det vardagliga arbetet med eleverna, som omfattar konfliktlösning och samarbete. Det positiva förhållningssätt till barnen som förmedlas i SET/Livskunskap menar skolledningen och lärarna är mycket viktigt och utbildningen av personalen har enligt dem skapat värdefulla diskussioner och insikter.

I övrigt uppger de intervjuade lärarna att det är viktigt att eleverna får social träning i skolan. Det ligger också som grund i mötet med föräldrar, på föräldramöten och i individuella utvecklingssamtal. Många lärare kommunicerar med hemmen via veckobrev. Åk 1-3 skriver veckobrev och åk 4-5 månadsbrev, vilka samtliga läggs ut på skolans hemsida.

4.1.3. Rutiner vid kännedom om diskriminering eller kränkningar

Skolledningen och de intervjuade lärarna uppger att de haft relativt få mobbingärenden de senaste åren. Lärarna är nöjda med stödet som skolan ger i form av en lyhörd ledning, samt skolsköterska, speciallärare och kurator.

Då ett ärende kommer till skolans kännedom är rutinen olika beroende på vem/vilken instans som kontaktas. I vissa fall handlar det mest om konflikter som behöver redas ut, vilket klass-

lärare oftast gör, ibland med stöd av någon av rektorerna. Ärenden av tydligare mobbningskaraktär tas upp av elevhälsoteam och trygghetsteam. Det senare samtalar med alla inblandade och kontaktar vårdnadshavare. Teamen dokumenterar samtal och kontakter.

Uppföljning planeras och genomförs i varierande utsträckning. Komplicerade ärenden följs noga av skolledning. Trygghetsteamet betonar att inga ärenden lämnas oavslutade.

Handlingsplan för "uppmärksammas kränkning av elev" finns i skolans likabehandlingsplan. Där finns även rutiner för om någon personal på skolan får kännedom om att en elev känner sig kränkt av en vuxen. Under vårterminen 2011 har skolledningen arbetat med ett fall där en elev upplevt sig kränkt av en lärare, i dennes försök att tillrättavisa eleven över en period. Efter att saken utretts och samtal skett med familjen och läraren har skolledningen beslutat att flytta läraren från den berörda klassen samt bistå med handledning till läraren under det kommande året. I samband med att åtgärderna vidtogs informerades elever och övriga föräldrar på ett sammankallat föräldramöte.

Skolans rektorer samt de intervjuade lärarna uppger att det är viktigt att ha rutiner att "falla tillbaka på" när händelser inträffar. Den enda fråga som de har haft svårt att hitta en bra form för är vid vilka tillfällen skolan bör polisanmäla elever. Eftersom eleverna på skolan är 6- 12 år gamla är de inte straffmyndiga och en polisanmälan blir mer symbolisk.

Tabell: Måsöskolans arbete och rutiner i sammanfattning

Förebygga	SET/Livskunskapsövningar samt andra typer av samarbets- och värderingsövningar Trivselregler, "Handen" i klassrum och i undervisningen Vuxennärvaro ute och i matsal Elevråd Gemensamma åldersblandade aktiviteter: temadag årstema för hela skolan, idrottsdag och traditioner.
Upptäcka	Trygghetsteam och "Brevlåda" (nedskrivna rutiner) Diskussion med eleverna på klassråd och i vardagen Dialog med hemmen (utvecklingssamtal) Trygghetsinventering Kommunens skolplaneenkät Skolkurator, skolsköterska
Utreda/åtgärda	Elevhälsoteam Trygghetsteam Handlingsplan finns i likabehandlingsplanen Åtgärdsprogram upprättas vid behov Det finns rutiner för om vuxen kränker elev
Dokumentation	Blankett för dokumentation då personal kränkt elev finns hos rektor Trygghetsteamet och elevhälsoteamet dokumenterar löpande

4.1.4. Elevernas syn på skolans arbete

Inom ramen för granskningen intervjuades en grupp med tre elever från årskurs 2, 3 och 4. De ansåg att stämningen på skolan är bra och att Måsöskolan är en "bra skola".

Eleverna menade att det ibland blir stökigt och otryggt kring fotbollsplanen och att det, trots att vuxna är närvarande, kan bli konflikter eftersom de inte alltid ser eller förstår.

Eleverna känner till trygghetsteamet väl och en av dem har lagt en lapp i brevlådan en gång. Då tog trygghetsteamet kontakt och löste situationen genom att prata med den elev som re-

tades. Alla tre eleverna menar att de skulle vända sig till trygghetsteamet om de själva blev mobbade. De skulle även tänka sig att prata med sina föräldrar eller att ringa till BRIS.

Eleverna vet vad mobbning är och en elev berättar att en pojke med utländsk bakgrund i hans klass är utsatt. Han berättar att lärarna har kännedom om denna elev och tror att det pågår ett arbete som han själv kanske inte ser. De andra två vill framhålla att det är god stämning och att alla är kompisar i deras klasser.

Eleverna har hört talas om likabehandlingsplanen men kan inte redogöra för innehållet i den. De har lättare för att berätta om "Handen" och skolans ordningsregler. De menar att reglerna handlar om att ha ett vårdat språk, att vara trygg, att passa tider och att visa respekt för kompisar och lärare samt att inte ha sönder skolans saker.

Eleverna känner inte igen SET/Livskunskap men berättar att de haft några övningar med sina lärare. De tycker att övningarna var bra och ganska roliga.

4.1.5. Planerna och vår bedömning av dessa

Måsöskolan har en likabehandlingsplan. Den är inte daterad men innehåller särskilda utvecklingsområden för hösten 2010. Planen sammanställs och följs upp av rektor och biträdande rektor. Den färdiga planen har tagits upp på möte med elevrådet samt på arbetsplatsträff med personalen. I bilaga 2 framgår i tabellformat hur väl Måsöskolans likabehandlingsplan möter Skolverkets allmänna råd om vad planerna bör innehålla.

Måsöskolans plan berör mest kränkande behandling, även om titeln "Plan för att motverka diskriminering, trakasserier och kränkande behandling" indikerar att även diskrimineringslagens bestämmelser berörs i planen. Det finns ett långsiktigt mål i planen att alla ska känna sig trygga och respekterade, vilket kan sägas beröra båda lagstiftningarna. I planen framgår dock inte med tydlighet att den är en sammanslagning av två planer. Det framgår inte heller när planen är upprättad eller reviderad. Detta bör tydliggöras.

Den nuvarande planen saknar en plan för varje verksamhet, vilket bör införas. I Måsöskolan finns ett fritidshem, vilket föranleder att en plan ska upprättas även för denna verksamhet. I praktiken kan denna plan inkluderas i skolans övergripande, men det måste med tydlighet framgå att kartläggning, mål och åtgärder också gäller fritidshemmet. Mot bakgrund av skolans och fritidshemmets olika uppdrag och karaktär är det naturligt att resultat av kartläggning, mål och åtgärder varierar i de olika verksamheterna.

I planen framgår inte hur barn och elever medverkat till att upprätta och utvärdera planen, vilket bör framgå. Planen innehåller inte heller slutsatser från kartläggningar. Exempel på sådana är kommunens skolplanenkät eller den egna trygghetsinventeringen. Tanken är att kartläggningen ska finnas som grund för de mål och åtgärder som planeras för året, men den röda tråden saknas i Måsöskolans plan.

Några aktiviteter beskrivs under rubriken "utvecklingsområden hösten 2010" med tre punkter. Punkterna berör främst kränkande behandling. Planen bör tydligare beskriva varför dessa aktiviteter ska genomföras, mål med att genomföra dem samt vem som är ansvarig.

Planen innehåller en beskrivning av främjande insatser, men i princip enbart för kränkande behandling/mobbning. För att leva upp till diskrimineringslagens krav bör planen utvecklas när det gäller diskrimineringsgrundernas betydelse för mål och aktiviteter. Hur arbetar skolan förebyggande och främjande för att barn och elever inte ska bli trakasserade utifrån sin religiösa bakgrund, etnicitet eller sexuella läggning? Frågorna behöver besvaras i planen.

4.2. Ribbybergsskolan

4.2.1. Beskrivning av skolan

Ribbybergsskolan är en F-5 skola i Västerhaninge. Under läsåret 2010/2011 har skolan varit temporärt lokaliserad i Lyckeby skolan i Vendelsö på grund av en omfattande renovering av lokalerna. Skolbussar har transporterat eleverna.

Skolan har läsåren 2010/2011 340 elever. Skolan har även en fritidshemsverksamhet, där ca 200 barn är inskrivna. Skolan leds av rektor samt biträdande rektor.

Lärarna arbetar i årskursindelade arbetslag. Varje arbetslag leds av en utvecklingsledare som också finns i skolans ledningsgrupp. Fritidspersonalen ingår i arbetslagen. De har en utvecklingsledare som också finns i ledningsgruppen.

På skolan finns skolsköterska, kurator (30 %) samt två specialpedagoger.

4.2.2. Förebyggande och främjande

Personalen på Ribbybergsskolan har utbildats i SET/Livskunskap och på skolan finns tre SET-piloter. Skolledning och delar av elevhälsoteamet deltog 2009 i en kurs med Birgitta Kimber kring ledarskap i klassrummet. Under 2009/2010 hade lärarna litteraturstudier om hur positiv förstärkning och tydligt ledarskap påverkar elevernas förhållningssätt. Resultatet blev fyra ledord för skolan: "På Ribbybergsskolan sprider vi glädje, tänker vi positivt, vågar vi vara ärliga, ger vi beröm."

Sedan vårterminen 2010 har alla klasser påbörjat terminen med reflektion, diskussion och skapande kring ett ledord per vecka.

Sedan Skolverkets utvärdering av SET/Livskunskap har skolledningen bestämt att man inte ska schemalägga övningarna, men att det går bra att använda de övningar som inte kritiserats och att det också är önskvärt att lärarna blandar in andra metoder i värdegrundsarbetet.

På skolan finns ett elevhälsoteam bestående av skolsköterska, kurator, specialpedagoger, biträdande rektor och rektor. Teamet möts varannan vecka och lyfter även situationer för elever som har olika typer av svårigheter eller behov.

Skolan genomför årligen en trygghetsenkät bland eleverna. Enkätresultatet redovisas delvis uppdelat på pojke/flicka, vilket tillför ytterligare en dimension i analysen. Enkäten som genomfördes 2009 visade att det fanns oro i omklädningsrum och på vissa platser på rasten. Det ledde till att ledningen såg över rutiner vid raster, rastområden och rastpedagogernas uppdrag. Alla vuxna som tjänstgör ute på rasten har gula västar för att barnen ska se var de finns. Enkäten 2010 genomfördes redan på höstterminen för att skolan ville förhöra sig om huruvida det uppstått otrygghet i samband med flytten från Västerhaninge till Vendelsö. Resultatet visade att eleverna inte kände sig otrygga på bussarna eller på den nya skolgården.

Rektor berättar att den tillfälliga flytten lett till att trygghetsfrågor varit viktiga under läsåret.

4.2.3. Rutiner vid kännedom om diskriminering eller kränkning

Lärarna har ansvar för att reda ut konflikter, ha samtal med hemmet och liknande. I mer komplicerade fall tar elevhälsoteamet över utredningen. En person i teamet utses till ansvarig för ärendet och dokumenterar åtgärderna samt följer upp dem. Teamet återkopplar medvetet till likabehandlingsplanen i kontakt med lärare och föräldrar och berättar om planens innehåll.

Ribbybergsskolan har arbetat med två större kränkingsärenden under läsåret. Ett av dem utreds nu av BEO och handlar om ett bråk på skolgården där en elev utsatts för våld. Det andra ärendet handlar om en elev som upplever sig kränkt av såväl lärare som andra elever. Skolan arbetar i tät dialog med hemmen i båda ärendena och har enligt rektor vidtagit en rad åtgärder för att lösa situationen. Rektor betonar att det är viktigt att skolan dokumenterar allt, i synnerhet när ärenden kan komma att utredas av extern part.

Tabell: Ribbybergsskolans arbete och rutiner i sammanfattning

Förebygga	Fyra ledord Temaarbete kring ledorden Rastpedagoger med gula västar Vuxennärvaro i matsal och omklädningsrum Litteraturstudier och gemensamma samtal mellan lärare Elevråd SET/Livskunskap Gemensamma aktiviteter och traditioner
Upptäcka	Skolplaneenkät Trygghetsenkät Elevhälsoteam
Utreda/åtgärda	Läraren börjar föra samtal Elevhälsoteam håller i samtal med berörda parter och informerar föräldrar tidigt Det finns rutiner för om vuxen kränker elev
Dokumentation	Formulär som lärare ska fylla i Elevhälsoteam dokumenterar löpande

4.2.4. Elevernas syn på skolans arbete

Fem elever i årskurs fyra och fem intervjuades. De är alla klassrepresentanter i elevrådet.

Samtliga elever uppger att de trivs i skolan och att det är bra stämning i deras klasser. Att vara ett år på Lyckebyskolan är roligare och bättre än de hade trott. De är trygga på skolgården och tycker om att det är så många vuxna ute, även om de vuxna inte ser allt som pågår.

Eleverna kan ge exempel på elever som är "mobbad" och tror att vuxna på skolan vet om vilka de är. Om de själva upplevde att någon elev eller lärare var orättvis eller dum så skulle de gå till rektorn och berätta. En av eleverna berättar att hans klass haft en vikarie som hotat elever med kvarsittning, och att vikarien då inte fick komma tillbaka.

Eleverna känner till skolans ledord och SET-övningarna. De är oftast roliga, tycker de. Likabehandlingsplanen är enligt eleverna ett dokument med "olika ord" som de har pratat om på elevrådet. Elevernas kännedom om likabehandlingsplanen är mycket god.

4.2.5. Planerna och vår bedömning av dessa

I bilaga 2 framgår i tabellformat hur väl Ribbybergsskolans likabehandlingsplan möter Skolverkets allmänna råd om vad planerna bör innehålla

Den nuvarande likabehandlingsplanen är daterad i mars 2010. Den är framtagen av elevhälsoteamet samt skolans idrottslärare, som gått en kurs på Södertörns högskola om likabehandlingsplaner och hur de framställs. Revidering av planen pågår under senhösten 2011.

Rektor framhåller att planen ska vara ett levande dokument som alla känner till och aktivt använder, och att planen blivit mer känd efter en medveten satsning det senaste året. Ele-

verna har varit delaktiga i klassrumsdiskussioner om planens innehåll. De har behov av begreppsförklaringar eftersom planen är skriven på ett byråkratiskt språk.

Planen diskuterats på arbetsplatsträff. I planen finns ett formulär för händelserapport om en elev har kränkts eller trakasserats.

Ribbybergsskolans plan innehåller stora delar av det som krävs enligt de allmänna råden. Det framkommer tydligt i planen att den styrs av två olika lagstiftningar. I planen finns en vision (långsiktigt mål) som berör båda lagstiftningarna. Även de avsnitt i planen som beskriver handlingsplan och arbetsgång är tydligt formulerade för att inkludera såväl diskriminering, trakasserier som kränkande behandling.

Dock saknas diskrimineringslagens perspektiv i avsnitten om främjande och förebyggande insatser, resultat från kartläggning samt beskrivning av insatser som ska genomföras under året. Planen bör kompletteras med detta. Planen bör även kompletteras med en beskrivning av hur elever varit delaktiga i framtagandet av plan-/erna. Vidare finns inte en plan för varje verksamhet enligt krav. Planen bör utökas till att även inkludera fritidshemmet (när det gäller mål, kartläggning, insatser och resultat).

4.3. Brandbergsskolan

4.3.1. Beskrivning av skolan

Brandbergsskolan är en 6-9 skola belägen i bostadsområdet Brandbergen. Skolan har 480 elever varav ca 30 elever hör till sarskolan. Lärare och elever arbetar i fem vertikala arbetslag. Skolan har musikklasser med intag från hela kommunen. Musikklasserna är sedan läsåret 2010/2011 integrerade i övriga arbetslag. Samtliga arbetslag har en samordnare som finns i skolans ledningsgrupp.

Skolan leds av rektor, som tillträdde i april 2011, och två biträdande rektorer, som tillträdde 2006 respektive 2008. På skolan finns skolsköterska, kurator, studie- och yrkesvägledare samt tre speciallärare.

4.3.2. Förebyggande och främjande

Brandbergsskolan har ett motto som sitter uppsatt på en banderoll i elevhallen: "På Brandbergsskolan bryr vi oss om varandra". Det kallas för "Bry-andan". Sedan länge finns "elevservice" i elevhallen, där det arbetar en vaktmästare och två skolvärdinnor. Deras uppdrag är att finnas närvarande bland eleverna och att skapa en god stämning utanför klassrummet. De intervjuade framhåller att skolan har ett öppet klimat med vuxna som är tillgängliga.

På Brandbergsskolan finns ett antimobbingteam, "Bry-laget", som träffas varannan vecka. De ansvarar för att planera och genomföra det förebyggande arbetet. De tar även över mer komplicerade elevärenden och genomför mobbningsutredningar.

Elevhälsoteamet består av kurator, skolsköterska, studie- och yrkesvägledare och rektorer.

De intervjuade lärarna menar att den fysiska miljön på skolan är viktig. I anslutning till elevhallen finns ett "chilla-rum" med soffor och lugn miljö där elever kan spela spel, läsa tidningar osv. "Bry-andan" innebär också att eleverna ska ha roligt och engagera sig på olika sätt. Skolan har årliga elevuppträdanden, julshow med lärarna och ett dansprojekt inom "skapande skola".

Sedan början av läsåret arbetar Brandbergsskolan med SET/Livskunskap. Personalen utbildades året innan. Alla klasser har Livskunskap schemalagt en gång i veckan. Lärarna uppger att det är positivt men att det varierar i lärargruppen hur ambitiös läraren är med övning-

arna. Rektorena uppger att skolan ska göra en egen utvärdering av SET i slutet av terminen. De betonar att lärarna är fria att använda andra metoder och plocka ut övningar som de anser är lämpliga. De anser dock att det är viktigt att arbetet schemaläggs.

Skolan arbetar också med kamratstödjare i samtliga årskurser. Skolsköterska och kurator håller i gruppens möten var fjärde vecka. Gruppen träffas årskursvis. Lärarna väljer ut de två elever i varje klass som blir kamratstödjare i årskurs sex. Vid behov väljs nya inför varje läsår. De ska sedan fungera bland annat som ögon och öron bland kamraterna och har som uppdrag att uppmärksamma mentorn/Brylaget om någon behandlas illa eller behandlar andra illa.

På skolan finns även en ART-grupp² som träffas tillsammans med kurator.

En vecka per år har eleverna temavecka, med olika teman för varje årskurs: alkohol/ narkotika/tobak, identitet, kärlek. Elevrådet arrangerar också en "Annorlunda-dag" per termin när allt görs "på annat sätt" (exempelvis klär man ut sig till en annan person med en annan identitet). Arbetslagen har temadag och klasserna har "klassdag" en gång per år.

4.3.3. Rutiner vid kännedom om diskriminering och kränkningar

Mentorena har ansvaret för att reda ut konflikter och se om någon utsätts för kränkningar. De intervjuade lärarna menar att arbetslaget är ett bra stöd i elevvården. Brandbergsskolan använder sig av metoden "medling" för att lösa konflikter. Mentorena genomför en "mini-medling" och om det inte ger resultat tar Bry-laget över ärendet. De genomför då en medling i större skala. Några lärare har gått medlingsutbildning och utbildat sina kollegor i arbetslaget.

I komplicerade ärenden kopplas rektorena och elevhälsoteamet in. De informeras dock alltid löpande om ärenden som Bry-laget arbetar med. Lärarna och rektorena har möjlighet att få handledning av skolpsykologen om något ärende varit tungt.

Under vårterminen hade skolan några incidenter med elever som tände eld på pappershanddukar på toaletter. Man låste då de toaletter som elevservice hade sämre uppsyn över, samt informerade i alla klasser. Bry-laget pratade även med elevrådet, som i sin tur tog upp frågan med klasserna. Efter ett tag kom det fram vilka elever som deltagit. Man kallade eleverna och föräldrar till möte. Sedan dess har eldandet upphört.

Tabell: Arbetssätt och rutiner vid Brandbergsskolan

Förebygga	"Bry-andan" Bry-laget "Chilla-rum" Livskunskap i alla klasser Rastvakter Vuxna äter i matsalen Elevservice (vaktmästare och fritidspedagog) Lärarnas julshow Elevuppträdanden Dansprojekt "skapande skola" Temavecka i samtliga årskurser Annorlunda-dagen Arbetslagsdag
------------------	--

² ART står för Aggression Replacement Training och är en metod för att öva sociala färdigheter, känslokontroll och moralträning.

	Klassdag Gemensamma traditioner och friluftsdagar, idrottsdagar Kamratstödjare ART-grupp
Upptäcka	Mentorers ansvar Elevservice
Utreda/åtgärda	Medling Bry-laget Elevhälsoteam /rektorer Det finns rutiner för om vuxen kränker elev
Dokumentation	Bry-laget dokumenterar Elevhälsoteamet dokumenterar

4.3.4. Elevernas syn på skolans arbete

Fyra elever i årskurs sex till nio intervjuades. Eleverna uppger att de trivs bra på skolan och att de har bra lärare och bra mentorer. De känner väl till Bry-laget och uttrycker stort förtroende för lärarna som är med i laget.

Eleverna menar att det är god stämning i klasserna och i skåphallen. De anser att det är viktig att visa att alla får vara med, även om man inte umgås med alla efter skolan. De menar att de flesta eleverna reagerar om någon sitter ensam, men att det är ovanligt att det sker. De känner inte till något fall av mobbning.

De elever som går i musikklass berättar att det finns en sammanhållning bland dem, som de tror har spridit sig efter att arbetslagens organisation gjorts om. De intervjuade eleverna är mycket positiva till arbetslagens vertikala indelning eftersom de anser att det skapar sammanhållning över årskurserna.

Eleverna berättar att det i början av terminen var någon eller några elever som upprepade gånger tände eld på pappershanddukarna i toaletter. Lärarna pratade med alla klasser.

Eleverna har Livskunskap en gång i veckan och de berättar att det i början var roligt, men att de nu känner att det mest blir upprepning. De önskar att lärarna ska återinföra lästimme istället, som det var innan detta läsår.

Eleverna känner inte till skolans likabehandlingsplan.

4.3.5. Planerna

I bilaga 2 framgår i tabellformat hur Brandbergsskolans plan möter de allmänna råden.

Brandbergsskolans plan är upprättad i augusti 2009. Skolans rektorer menar att de många rektorsbytena gjort att revidering av planen inte genomförts. Uppföljning av planen gjordes senast i kvalitetsredovisningen 2009/2010, som skrevs i september 2010. En revidering ska ske under våren 2011 (har också skett efter det att intervjuerna genomförts). Bry-laget har fått i uppdrag att se över skolans förebyggande och främjande arbete. De kommer också att genomföra en enkät för föräldrar och elever i samband med utvecklingssamtal under våren. Resultatet ska tas in i planen. Rektorerna har även planer på att föra in resultatet i skolplanen i Likabehandlingsplanen samt att genomföra en trygghetsenkät.

Rektorerna anser att det är en brist att skolans nuvarande plan inte innehåller en beskrivning av hur eleverna medverkat till att ta fram planen. Detta bör åtgärdas.

Brandbergsskolans "Likabehandlingsplan" berör ursprungligen enbart kränkande behandling/mobbning. Det finns ett långsiktigt mål i planen att alla ska bemötas utifrån att de har lika värde, att alla ska känna sig trygga och bli sedda varje dag, vilket kan sägas beröra båda lagstiftningarna. I planen framgår dock inte att den är en sammanslagning av två planer. (I den reviderade planen framgår att den är en sammanslagning av två planer).

Planen bör i sin helhet kompletteras utifrån diskrimineringslagens bestämmelser. Vidare bör planen innehålla slutsatser från kartläggningar samt mål och insatser kopplat till resultatet.

4.4. Vendelsöalmsskolan

4.4.1. Beskrivning av skolan

Vendelsöalmsskolan består av en F-5 skola samt en 6-9 skola. De två skolorna ingår i var sitt rektorsområde. De delar på gemensamma funktioner som matsal och idrottshall samt även personella resurser som skolsköterska, kurator, intendent, vaktmästare och kökspersonal.

F-5 skolan som har 260 elever leds av en rektor och en biträdande rektor, som båda tillträdde sina tjänster i början av läsåret 2010/2011. Skolans personal är organiserad i tre arbetslag (F-2, 3-5 och fritids). Samtliga undervisande lärare har formell behörighet.

F-5 skolans ledningsgrupp består av rektorerna samt en utvecklingsledare från varje arbetslag. På skolan finns även två specialpedagoger.

6-9 skolan leds av en rektor, som tillträdde in början av läsåret 2010/2011 samt en biträdande rektor. Skolan omfattar 380 elever som med de 31 lärarna är indelade i fyra årskursbaserade arbetslag. Skolan har även sex anställda elevassistenter som stödjer vissa elever.

4.4.2. Förebyggande och främjande samt rutiner

4.4.2.1 Förebyggande, främjande och akuta rutiner år F-5

Sedan början på läsåret har F-5 skolan arbetat med värdegrunden i form av en fyrklöver. Den symboliserar trygghet, hänsyn, glädje och samarbete och finns uppsatt i klassrummen. Lärarna uppger att de har pratat om fyrklöver och dess innebörd regelbundet under terminen.

Skolan har ett elevhälsoteam som består av rektor, biträdande rektor och skolsköterska, kurator och specialpedagoger. Sedan detta läsår har teamet infört "forum för elevhälsa", årskursvis en gång i månaden. Syftet är att ta upp elever med svårigheter och sätta in tidiga åtgärder. Mötena uppskattas av de intervjuade lärarna.

För årskurs F-5 finns ett stödteam som består av speciallärare, fritidspedagog och elevassistent. Teamets uppgift är att arbeta med mobbningsärenden och föra antimobbningssamtal med elever. Teamet har arbetat enligt Farstamodellen³, och är noga med att även kontakta föräldrar. Teamet har tid en gång i veckan för detta ändamål. Teamet dokumenterar alla ärenden. Medlemmarna har deltagit i utbildningar i mobbningsproblematiken och ska kunna handla sina kollegor vid behov.

³ Farstamodellen är en metod för att reda ut mobbningsärenden. Samtal förs på enskilda håll med parterna.

Sedan sju år tillbaka arbetar år F-5 med kamratstödjare enligt Friendsmetoden⁴. Eleverna väljs ut av klassläraren i årskurs tre. Eleverna har möten var tredje vecka med en lärarrepresentant. Eleverna ska vara läramas ögon i klassen och rapportera när någon mår dåligt. De har inget ansvar att själva gripa in och lärarna betonar klasslärare/mentors ansvar att upptäcka mobbning. Kamratstödjarna planerar en temadag strax innan skolavslutningen, då hela skolan ska ha utomhusaktiviteter som lekar och samarbetsövningar.

Skolan har ett system med faddrar mellan eleverna. De yngsta i förskoleklass har faddrar i årskurs två och treorna har faddrar i årskurs fem. Enligt lärarna har det fungerat varierande bra, men de anser att det är ett gott initiativ.

F-5 skolan arbetar sedan 2009 med SET/Livskunskap och flertalet klasser har haft lektioner varje vecka. Personalen har haft regelbundna SET-möten där det funnits tid för reflektion och att pröva nya övningar. Under våren 2011 har skolledning och personal haft diskussioner om lämpligheten i att fortsätta med SET/Livskunskap efter att metoden kritiserats. Man har beslutat att sovra en del i övningarna och att lärarna även är fria att plocka in övningar från andra metoder.

Skolan genomför en årlig trivselenkät. I den svarar eleverna om de känner sig trygga i skolan och förklarar eventuella orsaker till otrygghet. Otrygga platser lyfts fram och eleverna kan ge förslag på förbättring.

Om skolan får kännedom om trakasserier eller kränkande behandling genomförs samtal med den som utsatts och den som utsätter samt efterföljande konflikthantering vid behov. Allvarliga ärenden tar skolledningen hand om. Stödteamet kontaktas vid behov. Den intervjuade personalen är positiv till att skolans nya ledning enligt dem tar frågorna om trivsel och arbetsro på allvar. De menar att skolan är på rätt väg och att det är lättare idag än tidigare läsår att arbeta med dessa frågor.

Tabell: Arbetssätt och rutiner Vendelsöalmsskolan år F-5

Förebygga	SET/Livskunskap Gemensamma aktiviteter under året (friluftsdagar) Faddersystem Rastvakter och vuxennärvaro Gemensam introduktionsdag Kamratstöjdagen (Friendsdagen) Ordningsregler Värdegrunden "Fyrklövern"
Upptäcka	Friends - kamratstödjare På fritids pratar man om hur dagen varit Lärarna har ett särskilt ansvar Kontakt med hemmen via utvecklingssamtal Trygghetsenkät Forum för elevhälsa
Utreda/åtgärda	Klasslärare Stödteam Elevhälsoteam Forum för elevhälsa
Dokumentation	Det finns en mall för dokumentation av incidenter, pappret sparas hos rektor All utredning och åtgärder dokumenteras

⁴ Friends är en organisation som skapat en egen modell för att förebygga mobbning. Kärnan i modellen är kamratstödjare samt ett trygghetsteam på skolan.

4.4.2.2 Förebyggande, främjande och akuta rutiner år 6-9

6-9 skolan har ett elevhälsoteam som består av rektor, biträdande rektor, skolsköterska, studie- och yrkesvägledare, specialpedagog och kurator. Teamet tar upp ärenden där det föreligger sociala eller psykiska omständigheter som påverkar elevens skolgång. De arbetar med ett arbetslag per vecka.

Då flera personer som tidigare ingått i antimobbingteamet slutat sommaren 2010 så behövdes en nystart. Skolledningen gav därför elevsamordnaren i uppdrag att starta ett nytt team. Enligt elevsamordnaren är intresset bland övriga lärare tunt och teamet består just nu av två personer. De har bara i några fall fått i uppdrag att arbeta med att utreda ärenden. Vanligtvis arbetar biträdande rektor med utredningarna.

Skolans elevsamordnare håller samman en Friendsgrupp med kamratstödjure. Två kamratstödjure väljs i varje klass och har möten var tredje vecka. Under våren har de bland annat arbetat med likabehandlingsplanen.

Enligt rektor har dokumentationen i många tidigare elevärenden varit bristfällig, varför skolledningen nu arbetar med att ta fram tydliga rutiner för dokumentation.

Även 6-9 skolans lärare arbetar med SET/Livskunskap. De intervjuade lärarna menar att övningar genomförs i varierande utsträckning i klassrummen. Nya piloter utbildades hösten 2010 eftersom de tidigare slutat. I årskurs 6 och 7 har klasserna Livskunskap schemalagt.

6-9 skolan har årligen sedan våren 2010 genomfört en elevenkät om trygghet och arbetsro. Eleverna fick i början av maj 2011 svara på en webbaserad enkät om deras situation på skolan, om de utsatts för något särskilt och hur de mår. Resultatet ska enligt rektor ligga till grund för diskussioner i klasser, med kamratstödjure, elevhälsoteam och i arbetslagen.

Skolan har under de senaste åren haft ett flertal incidenter med inslag av våld, hot och skadegörelse. Sex incidenter gällande hot och våld har polisanmälts under läsåret 2010/2011. Under vårterminen 2011 erbjöd kommunens centrala säkerhetsavdelning skolan att ett vaktbolag, Svensk bevakningstjänst, som har en "ungdomsgrupp" skulle komma till skolan. Detta skedde efter att kommunens säkerhetsstrateg reagerat på att skolan anmält så mycket skadegörelse, bland annat efter omfattande åverkan på toaletter och efter att elever skjutit nyårsraketer inomhus. Bolagets uppgift var att vara närvarande i skåphallen och skapa en lugn miljö. Bolaget gjorde även observationer. De hade hela tiden löpande dialog med skolans ledning. I slutet av den sju veckor långa vistelsen hade de ett möte med ledningen och personalen där de delade med sig av det som de noterat som förbättringsområden i skolmiljön:

- ▶ att bryta mönstret med få närvarande vuxna i elevhallar och skåphallar
- ▶ att skapa tydligare konsekvenser för när en elev bryter mot reglerna
- ▶ att samtliga vuxna är ansvariga för att direkt ta tag i problem

I samband med att vaktbolaget togs in i skolan kontaktades föräldrar.

Skolan har under vårterminen, med hjälp av elever, byggt ett elevcafé i skåphallen. Där kan elever och vuxna mötas och fika, spela spel mm. Enligt skolledningen är det högst prioriterat att inför nästa läsår skapa en bättre miljö. De intervjuade lärarna uppger att den stökiga elevsituationen har gjort att många lärare valt att lämna skolan. De är förhoppningsfulla eftersom det under våren skett vissa förbättringar.

Tabell: Arbetssätt och rutiner Vendelsömalmskolan år 6-9

Förebygga	SET/Livskunskap "Tema T" (trivsel) – en dag per år Nybyggt café som mötesplats för elever och vuxna Elevsamordnare Rastvaktande lärare Gemensamma aktiviteter under året Välkomstsamtal med nya elever Tydliga konsekvenser har tagits fram för elever som t.ex. stör eller skolkar
Uptäcka	Friends – kamratstödjare Lärarens ansvar Elevenkät
Utreda/åtgärda	Biträdande rektor gör utredningar och håller i samtal Det finns rutiner för om vuxen kränker elev Elevvårdssamordnaren/antimobbingteamet
Dokumentation	Ska göras av den som utreder ärendet (vanligtvis biträdande rektor)

4.4.3. Elevernas syn på skolans arbete

4.4.3.1 Elever år F-5

Två elever från årskurs tre och två från årskurs fem intervjuades. De äldre är aktiva som kamratstödjare och de yngre är representanter i elevrådet. De som är kamratstödjare berättar att de har möten var tredje vecka och att de då pratar om hur stämningen är i deras egna klasser.

De intervjuade eleverna känner igen att det finns en likabehandlingsplan. De som är kamratstödjare har pratat om planen på "Friendsmöte". De berättar att planen handlar om trivsel. Eleverna uppger att de har trivselregler, som ryms inom "fycklövern". Klöver står för trygghet, glädje, samarbete och hänsyn.

Eleverna menar att de trivs i skolan och att det inte är särskilt mycket mobbning i klasserna. En av eleverna berättar att hans bror, som gick i Vendelsömalmskolan, utsatts för mobbning och bytt skola av den anledningen.

4.4.3.2 Elever år 6-9

Två elever från årskurs sex, en från årskurs åtta och en från årskurs nio intervjuades. Samtliga är kamratstödjare och med i "Friendsgruppen". Gruppen leds av en vuxen, som också är elevsamordnare för åk 6-9. Eleverna är mycket nöjda med hennes stöd, men tror samtidigt att kännedomen om Friends i övriga skolan nog inte är så stor.

Eleverna känner till att skolan har en likabehandlingsplan. De har fått läsa den och diskutera. De har även påbörjat ett arbete tillsammans med elevsamordnaren att ta fram en enklare, mer tilltalande version av planen. Eleverna menar att planen är roligare att läsa om den innehåller bilder och färg, samt att svåra ord måste förklaras. De tycker också att den bättre måste beskriva verkligheten på skolan. De anser att planen är viktig och att det är angeläget att eleverna får korrekt information om var de kan vända sig samt om skolans rutiner.

Eleverna berättar att det är stökigt i skolan, såväl på lektioner som i uppehållsrum. Särskilt en grupp av elever stör de andra. Som kamratstödjare menar de att de känner ansvar men att det är svårt att gå emellan bråk som uppstår. Några av dem har sagt ifrån och då själva

råkat ut för glåpord och hot. De är dock medvetna om att de inte ska vara "poliserna". De skulle hellre säga till en vuxen än gå in själva i konflikter.

Eleverna som intervjuats uppger att de vuxna sällan lyckas förhindra bråk och att de besvärliga eleverna "styr och ställer" som de själva önskar. De menar att det inte finns några tydliga konsekvenser för dessa elever och att skolan "daltar" med dem. De intervjuade eleverna känner till att rektorerna arbetar med vissa av de stökiga eleverna men de menar att de flesta vuxna på skolan har "gett upp". Mentorstiden varje vecka består av praktisk information. Bara några få lärare ägnar tiden åt samarbetsövningar såsom SET/Livskunskap.

Eleverna anser att skolan saknar en "vi-känsla" och de tycker att det är tråkigt med skadegörelse och bråk som drabbar alla elever. De önskar att skolan ska införa ett system med faddrar över årskurserna till nästa läsår.

4.4.4. Planerna

4.4.4.1 Planer år F-5

Skolans likabehandlingsplan kritiserades 2009 av Skolinspektionen för att den inte innehöll en beskrivning av hur eleverna varit delaktiga med att ta fram planen. Den nuvarande planen är daterad september 2010. Den tidigare rektorn har i samarbete med specialpedagog, lärare och elever tagit fram planen. Nya skolledningen har arbetat med att förankra den hos elever, föräldrar och personal. Den har diskuterats med lärare och med elever i Friendsgruppen, elevråd, föräldramöte och föräldraråd.

I bilaga 2 framgår i tabellformat hur väl Vendelsöalmsskolan F-5:s likabehandlingsplan möter Skolverkets allmänna råd om vad planerna bör innehålla.

Planen innehåller många av de delar som de allmänna råden föreskriver. Planen hänvisar till rätt lagstiftning och det framgår i planens rubrik att den är två planer i samma dokument.

Dock är innehållet i planen mest inriktat på skollagens bestämmelser om kränkande behandling/mobbning. Det saknas genomgående ett perspektiv utifrån diskrimineringsgrunderna. Planen saknar såväl kartläggning, konkreta mål och aktiviteter som går att härleda till exempelvis funktionshinder, sexuell läggning, etnicitet eller religiös tillhörighet. Detta bör utvecklas och planen bör kompletteras utifrån diskrimineringslagens bestämmelser.

Vidare saknar planen information om fritidsverksamheten i enlighet med bestämmelserna om en plan för varje verksamhet. Detta bör införas.

4.4.4.2 Planer år 6-9

Efter Skolinspektionens kritik skapade 6-9 skolan rutiner för hur planen upprättas under medverkan av elever. Flera av arbetslagen ordnade under läsåret 2009/2010 möten där både elever och föräldrar deltog för att presentera planen. Eleverna fyllde i en enkät om trygghet. Därefter ordnades en temadag kring trygghet där eleverna var med och diskuterade frågorna. Elevrepresentanter fick också träffa arbetslagen. Ledningsgruppen sammanställde sedan likabehandlingsplanen utifrån underlaget.

Den nuvarande planen är daterad i september 2010. I bilaga 2 framgår i tabellformat hur väl Vendelsöalmsskolan 6-9:s likabehandlingsplan möter Skolverkets allmänna råd om vad planerna bör innehålla.

Planen innehåller många av de delar som de allmänna råden föreskriver. Planen hänvisar till rätt lagstiftning och det framgår i planens rubrik att den är två planer i samma dokument.

Dock är innehållet i planen, precis som F-5 skolans plan, mest inriktat på skollagens bestämmelser om kränkande behandling/mobbning. Det saknas ett perspektiv utifrån diskrimineringsgrunderna. Planen saknar såväl kartläggning, konkreta mål och aktiviteter som går att härleda till exempelvis funktionshinder, sexuell läggning, etnicitet eller religiös tillhörighet. Detta bör utvecklas och planen bör kompletteras utifrån diskrimineringslagens bestämmelser. Avsnittet om rutiner berör dock båda lagstiftningarna.

Sist i planen finns ett avsnitt om rutiner kring när personal diskrimineras eller kränks. Detta avsnitt bör tas bort då det inte regleras i de paragrafer som styr att planerna ska upprättas. Rutinen kan istället införas i skolans jämställdhetsplan, som handlar om anställning, och där sådana rutiner ska beskrivas.

4.5. Fredrika Bremergymnasierna

4.5.1. Beskrivning av skolan

Den kommunala gymnasieskolan i Haninge är uppdelad i sex rektorsområden. Denna granskning omfattar tre av dem; Heurika (naturvetenskap och teknik), Erika (ekonomi, samhälle, turism, idrott) och Fredrik (bygg, fordon och transport, el, måleri och plåt, industri).

Heurika har ca 450 elever och på natur- och teknikprogrammen undervisar ca 35 lärare. Erika har ca 480 elever och ett 50-tal undervisande lärare. Elever och lärare på Erika och Heurika är indelade i arbetslag som fysiskt är placerade i egna klassrum med ett mindre uppehållsrum samt kontor för lärarna, så kallade *hemvister*. En hemvist rymmer ett lärararbetslag och tre klasser om vardera 22 till 30 elever ur årskurs 1, 2 och 3.

Som resurs för samtliga arbetslag på Heurika och Erika finns ett gemensamt elevhälsoteam bestående av kurator, skolsköterska, speciallärare och studievägledare.

Heurika och Erika är inrymda i byggnaden Fredrika Bremerskolan tillsammans med Merika (barn- och fritid, estetiska ämnen, media, omvårdnad). Skolorna har egna lokaler i byggnaden. Vaktmästeri, tekniker, bibliotek och skolrestaurangens personal delas mellan enheterna.

Yrkesgymnasiet Fredrik har fem olika program. Gymnasiet leds av en rektor, som är nyträd sedan våren 2011, och en administrativ chef. På skolan undervisar ett 70-tal lärare. Det finns även kurator (60 %), sjuksköterska (60 %), Studie- och yrkesvägledare (60 %) samt specialpedagog (100 %). Dessa befattningar utgör elevhälsoteam tillsammans med rektor.

4.5.2. Förebyggande och främjande

Enligt rektorerna för Heurika och Erika är skolans lokaler och uppdelningen i hemvister en bra förutsättning för att skapa en trygg arbetsmiljö. Där är eleverna och lärarna nära varandra och det är sällan som elever utifrån kommer in i hemvisten, dit man behöver en kod för att komma in.

De intervjuade lärarna uppger att stämningen på Erika och Heurika är lugn och god. De ser mycket sällan elever som är utanför eller mobbas. Heurika och Erika har arbetat med metoden elev-till-elev som innebär att elever i årskurs två "tar hand om" elever i årskurs ett i samma hemvist. Enligt rektorerna har det fungerat varierande bra i olika hemvister, eftersom det bygger på att eleverna engagerar sig. Det finns inom ramen för elev-till-elev möjlighet att

rekvirera pengar för en gemensam aktivitet. Där det fungerat mindre bra har hemvisterna genomfört mer lärarstyrda aktiviteter.

Heurika och Erika har en introduktionsvecka i början av varje hösttermin. Den omfattar sociala aktiviteter så eleverna ska lära känna varandra. Den 19:e september varje år genomförs "Fredrika-dagen" med aktiviteter och lekar för elever i årskurs ett. Eleverna i de olika årskurserna ordnar också skolresor såsom skidresor med Skol IF.

Rektorena för Heurika och Erika uppger att de flesta av deras mentorer har "Loggbok" för eleverna. Där kan eleverna skriva vad som händer i deras liv. Det kan vara ett sätt att upptäcka när någon inte mår bra.

Heurika genomför Skolkonferens två gånger per termin. Då bjuds klassrepresentanter från samtliga klasser in till ett stort möte där frågor som rör den fysiska och sociala miljön diskuteras. Skolkonferensen är enligt Heurikas rektor ett "nav" för processer kring likabehandling och elevinflytande.

På Fredrik har en ny rektor tillträtt under vårterminen 2011. Skolans kurator och elevhälso-team är särskilt ansvariga för att utreda mobbingärenden. I övrigt har Fredrik en verksamhet med faddrar på fordon- och transportprogrammet samt på industriprogrammet. Elever i årskurs två är faddrar till elever i årskurs ett. Första veckan under terminen arbetar de nya ettorna i grupparbeten över årskursgränserna och elever i årskurs två och tre visar runt på skolan.

Fredriks nytillträdde rektor är mån om att eleverna ska känna arbetsglädje och trygghet i skolan och är bekymrad över att lokalerna är eftersatta och att det är svårt att få ett besked om den exakta tidsplanen för renoveringen.

4.5.3. Rutiner vid kännedom om diskriminering eller kränkande behandling

Ansvariga lärare är första instans för att lösa konflikter. På Heurika och Erika kopplas elevhälso-teamet kopplas in när det är mer komplicerade ärenden. Om det behövs genomförs en elevvårdskonferens kring en särskild elev, dit föräldrar och elev bjuds in.

För cirka ett år sedan blev Haninge kommun skadeståndsskyldig i samband med att en lärare på Heurika enligt DO muntligen kränkt en elev kopplat till dennes etniska bakgrund.

De intervjuade lärarna från Erika och Heurika efterfrågar mer utbildning i antimobbingproblematiken och i den gällande lagstiftningen.

På Fredrik är det särskilt kurator och även elevhälso-teamet som utreder ärenden med elever som far illa på olika sätt. Dock betonar rektorn att undervisande lärare och arbetslagsledare har ett ansvar för att upptäcka kränkningar.

Tabell: Arbetsätt och rutiner Fredrika Bremerygymnasierna

Förebygga	Skolkonferens (Heurika) Elev-till-elev (Heurika och Erika) Introduktionsvecka (Heurika och Erika) Skolresor (Heurika och Erika) Skol IF (Heurika och Erika) Elevråd (Heurika och Erika) Trivselregler (Heurika och Erika) Fadderverksamhet (Fredrik)
------------------	---

Upptäcka	Skolplaneenkät (samtliga) Trivsel- och ordningsregler (Heurika och Erika) Skolsköterska och kurator (samtliga) Elevhälsoteam (samtliga) Loggbok (Heurika och Erika) Uppföljning av närvaro (Heurika, Erika och Fredrik)
Utreda/åtgärda	Elevhälsoteam (samtliga) Elevvårdskonferens(samtliga) Kurator (Fredrik)
Dokumentation	Instruktioner till mentorer att dokumentera ärenden Elevhälsoteam dokumenterar

4.5.4. Elevernas syn på skolans arbete

Två elever från Heurika och två från Erika intervjuades tillsammans. Fem elever från Fredrik n intervjuades vid ett separat tillfälle.

Eleverna på Erika och Heurika anser att klimatet på skolan är bra och de trivs i skolan. De är nöjda med arbetsron i klassrummen och tycker om att vara i hemvisten. De menar att alla får "vara som man är". De är nöjda med den fysiska skolmiljön och tycker att skolan är öppen, ljus och fin. Erika och Heurikas elever känner till likabehandlingsplanen, men kan inte redogöra för innehållet. De berättar att de pratat om den förra året.

Heurikas och Erikas elever berättar att det är mycket ovanligt att någon blir mobbad på skolan. Vissa klasser kan vara stökigare men de känner inte till något mobbingfall. Under lektionstid samarbetar alla med varandra och det är vanligt att läraren lottar grupper vid grupparbeten, vilket eleverna tycker är positivt.

Fredriks elever är också nöjda med stämningen i skolan. De uppger att eleverna i klasserna är kompisar och att de kommer bra överens. Dock uppger de att de har mycket dålig arbetsro på lektionerna. Många lektioner är i verkstadsmiljö vilket ytterligare bidrar till ett rörigt klimat. Eleverna menar att en del lärare inte klarar att hålla ordning och att många elever är omotiverade. De säger att de kan koncentrera sig ordentligt på uppskattningsvis en av tio lektioner. De är inte heller nöjda med kontakten de har med sina mentorer. De menar att de inte har en nära relation och att de inte skulle gå till dem om de mår dåligt.

Fredriks elever tycker att det är tråkigt att deras lokaler är eftersatta och gamla jämfört med stora Fredrika Bremerbyggnaden. De vet att skolan ska renoveras, men att det kommer att ske först om några år.

Fredriks elever känner till att det finns en likabehandlingsplan, men kan inte redogöra för innehållet.

4.5.5. Planerna och vår bedömning av dessa

I bilaga 4 framgår bedömningen av Erikas, Heurikas och Fredriks planer i tabellformat.

Fredrika Bremergymnasierna tog gemensamt fram en likabehandlingsplan läsåret 2006/2007. Den utgår från den tidigare Barn- och elevskyddslagen, som utgick 1 januari 2009. Erika använder fortfarande denna plan, och bör därför skyndsamt uppdatera den, så att den svarar mot gällande lagstiftning. Utöver det har planen en rad förbättringsområden. Den behandlar kränkningar och mobbing, men berör diskriminering och trakasserier mycket sparsamt. Planen saknar resultat från kartläggning, konkreta mål och en beskrivning av insatser som ska göras under året. Planen bör även kompletteras med en beskrivning av hur

eleverna varit delaktiga i att ta fram och utvärdera planen. Vidare innehåller planen handlingsplaner för om en elev kränkt en vuxen eller om vuxna kränker varandra. Dessa avsnitt bör tas bort då de inte berörs i paragraferna som styr plan-/erna. Det som handlar om personalfrågor och arbetsförhållanden och regleras på annat sätt.

Heurikas likabehandlingsplan gäller läsåret 2010/2011 och har utarbetats av skolans kurator. Elever som utsetts av Skolkonferensen har varit delaktiga i arbetet. Den presenteras i klasserna och bildar underlag för trivsel- och ordningsregler som också tas fram tillsammans med eleverna i Skolkonferensen. Heurikas rektor menar att eleverna tycker att planen är tråkig och att det kan vara ett problem

Heurikas plan refererar till aktuell lagstiftning. Den beskriver också att skolans vision är att varken elever eller personal utsätts för diskriminering eller kränkningar samt att all personal ska "delta aktivt för att förhindra alla former av kränkningar, oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning, funktionshinder, könsöverskridande identitet/uttryck eller ålder, samt förbygga och förhindra diskriminering eller kränkande behandling". Formuleringen av visionen visar att båda lagstiftningarna finns som grund för planen. Vidare innehåller planen en beskrivning av det förebyggande arbetet och konkreta mål, som kan härröras till båda lagstiftningarna.

Heurikas plan saknar en beskrivning av resultat från kartläggningar i verksamheten. Den saknar också en beskrivning av hur elever varit delaktiga i att upprätta planen. Detta bör tillföras. Vidare saknas en beskrivning av insatser som ska genomföras under året för att förebygga trakasserier och diskriminering.

Även Heurikas plan innehåller avsnitt om när en elev kränker en vuxen. Detta bör tas bort då det ej regleras i samma paragrafer som styr planens innehåll.

I rubriken på Fredriks likabehandlingsplan framgår att den är upprättad av elever och personal. Det framgår dock inte i planen hur det har skett, vilket bör tydliggöras. Planen är inte daterad och hänvisar inte till någon lagstiftning. Planen saknar ett långsiktigt mål, men beskriver en "Policy" att alla ska känna gemenskap, trygghet och ansvar, vilket kan tolkas som ett mål. Dock bör detta tydliggöras, då lagstiftningen inte kräver en policy, utan långsiktiga mål.

De förebyggande insatserna som beskrivs i Fredriks plan berör enbart kränkande behandling och bör kompletteras ur diskrimineringslagens perspektiv. Samma sak gäller för övriga punkter. Planen saknar en beskrivning av resultat från kartläggning, mål och insatser som ska genomföras under året. Planen bör kompletteras enligt tabellen i bilaga 2.

5. Sammanfattande bedömning

Enligt Skollagens och diskrimineringslagen har skolor en rad skyldigheter. Kommunen är som huvudman skyldig att tillse att bestämmelserna följs.

Samtliga granskade skolor har en likabehandlingsplan. Dock är det ingen av planerna som till fullo lever upp till skollagens och diskrimineringslagens krav. De mest förekommande bristerna är att:

- ▶ Det finns inte en plan per verksamhet.
- ▶ Det framgår inte i planen hur eleverna varit delaktiga i att ta fram och utvärdera planen.
- ▶ Planen beskriver förhållanden kring kränkande behandling/mobbning men inte kring diskriminering och trakasserier.
- ▶ Planen saknar resultat från kartläggning, konkreta mål samt en beskrivning av insatser som ska genomföras, kopplat till målen.

I kommunens Handlingsplan för trygghet och arbetsro står att även nätmobbning ska ingå i planen. Ingen av de granskade planerna berör nätmobbning.

Handlingsplan för trygghet och arbetsro har följts upp i rapporter till nämnden 2009 och 2010. Handlingsplanen gäller för såväl kommunala som fristående skolor. Även de fristående skolorna har inkluderats i nämndens uppföljning. Nämnden har informerats om skolinspektionen som genomfördes på Vendelsöalmsskolan 2009 och om vilka åtgärder som skolan samt förvaltningen vidtagit.

Utbildningsförvaltningen har som åtagande att under 2011 följa upp samtliga likabehandlingsplaner. Planerna följs upp och redovisas i skolornas kvalitetsredovisning. Dock är det oklart hur uppföljning ska ske när kraven på kvalitetsredovisning försvinner i höst.

De granskade skolorna bedriver ett förebyggande arbete som varierar mycket i omfattning. Särskilt Brandbergsskolan bedriver ett omfattande förebyggande arbete på många olika plan, där både elever och personal involveras. Måsöskolan, Ribbybergsskolan, Vendelsöalmsskolan F-5 och Brandbergsskolan har ett trygghetsteam eller liknande som kompletterar elevhälsoteamet. Motsvarighet saknas på Vendelsöalmsskolan 6-9, Erika, Heurika och Fredrik.

Majoriteten av intervjuade elever är nöjda med situationen på den egna skolan. Vendelsöalmsskolans elever önskar tydligare konsekvenser för elever som bråkar, stör och förstör skolans inredning. De intervjuade eleverna på Fredrik är mycket missnöjda med bristen på arbetsro och menar att de kan koncentrera sig ordentligt på en av tio lektioner.

Många lärare och skolledare på Haninges grundskolor har utbildats i programmet SET/ Livskunskap. Under 2008-2010 anordnade grund- och förskolenämnden i samarbete med utbildningsförvaltningen och socialförvaltningen en utbildning med Birgitta Kimber som står bakom programmet. Då SET kritiserats av Socialstyrelsen och Skolinspektionen under våren 2011 är de granskade skolorna tveksamma till om de kan fortsätta arbeta enligt programmet och önskar vägledning från nämnden och förvaltningen.

Generellt är det ovanligt att lärarna fått utbildning i den rådande lagstiftningen, och särskilt lärarna på gymnasierna Heurika och Erika efterfrågar detta. Samtliga skolor har rutiner för hur skolledning ska agera om det uppstår misstankar om att en vuxen kränkt en elev. Såda-

na händelser täcks också in i kommunens skolplanenkät samt i skolornas egna trygghetsinventeringar.

Enligt skollagen är kommunen och skolan skyldiga att tillse att det inom ramen för varje verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. De granskade skolorna arbetar efter en vision och ett långsiktigt mål. Måsöskolan, Ribbybergsskolan, Vendelsöalmsskolan F-5 och Brandbergsskolan har också tagit fram motton eller ledord som de kommunicerar till eleverna.

Skolorna är skyldiga att utreda omständigheterna kring uppgivna kränkningar och i förekommande fall vidta åtgärder. Samtliga granskade skolor har rutiner för att utreda fall av mobbning och kränkningar. De har också, i varierande grad, rutiner och inslag för att *upptäcka* mobbning och otrygghet. Det kan vara kamratstödjare, egna trygghetsenkäter och kommunens skolplaneenkät.

Om misstanke finns att en elev är utsatt för mobbning av kamrater eller vuxna så utreds det på skolan av trygghetsteam, elevhälsoteam eller skolledning. Samtliga granskade skolor har arbetat med ärenden under det senaste året. De är därför medvetna om vikten av att ärendena dokumenteras och följs upp.

Vår sammanfattande bedömning är att nämndernas och de granskade skolornas förebyggande arbete i allt väsentligt bedrivs i enlighet med lagstiftningens krav. Skolorna har också rutiner för att utreda särskilda händelser. Skolorna behöver dock komplettera sina likabehandlingsplaner för att helt leva upp till kraven i lagarna.

Ansvariga nämnder bör också närmare följa utvecklingen på skolor som haft svårigheter under längre tid eller som får upprepat låga resultat i skolplaneenkäten när det gäller trygghet och arbetsro.

Våra rekommendationer till grund- och förskolenämnden samt gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden är att:

- ▶ Tillse att samtliga skolor har likabehandlingsplaner och årliga planer mot kränkande behandling som uppfyller lagarnas krav samt nämndernas egna krav.
- ▶ Skapa forum för erfarenhetsutbyten med syfte att tillvarata de goda exempel som finns i skolorna vad gäller bland annat förebyggande arbete samt för utvärdering.
- ▶ Uttala en riktning för de skolor som arbetar med metoden SET/Livskunskap och som nu vill ha vägledning.
- ▶ Följ arbetet närmare med trygghet, likabehandling och arbetsro på de skolor som har svårigheter eller som får upprepat låga resultat i skolplaneenkäten när det gäller trygghet och arbetsro.

Haninge den 15 juni

Anna Eklöf

Bilaga 1 Källförteckning

Anmälan angående värdegrundsarbetet vid Solhemsskolan, Stockholms kommun, Skolinspektionens beslut 2011-04-27

Grund- och förskolenämndens Strategi och budget 2011

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens budget 2011

Haninge kommuns skolplan 2008-2011

Kvalitetsgranskning av skolornas arbete vid trakasserier och kränkande behandling – yttrande till Skolinspektionen Vendelsöalmsskolan 6-9, Dnr:GFN 11/2010, 2010-03-19

Kvalitetsgranskning av skolornas arbete vid trakasserier och kränkande behandling – yttrande till Skolinspektionen Vendelsöalmsskolan F-5, Dnr:GFN 11/2010, 2010-03-22

Kartläggning av arbetet för trygghet och arbetsro, Utbildningsförvaltningen, 18 maj 2009

Uppföljning av handlingsplan för trygghet och arbetsro, utbildningsförvaltningen 2009

Socialstyrelsen, begäran om yttrande, 2010-12-03, inkommet till Skolinspektionen Dnr 41-2010:4927, 2010-12-09

Arbetsgång för elevhälsan, EHT, Måsöskolan

Brev till trygghetsteamet – rutiner, Måsöskolan

Trivselregler för Måsöskolan

Måsöskolans likabehandlingsplan för att motverka diskriminering, trakasserier och kränkande behandling

Kvalitetsredovisning för läsåret 2009/2010, Måsöskolan

Brandbergsskolans likabehandlingsplan, 2009-08-12

Kvalitetsredovisning Brandbergsskolan, läsåret 2009-2010

Vendelsöalmsskolans kvalitetsredovisning 2009/2010 F-5

Vendelsöalmsskolans kvalitetsredovisning 2009/2010 6-9

Vendelsöalmsskolans likabehandlingsplan DATUM F-5

Vendelsöalmsskolans likabehandlingsplan DATUM 6-9

Plan för planarbete 2010, Vendelsöalmsskolan 6-9

Ribbybergsskolans kvalitetsredovisning 2009/2010

Ribbybergsskolans likabehandlingsplan DATUM

Välkomstblad Ribbybergsskolan läsåret 2010/2011

”Ord, uttryck och begrepp hämtade från Ribbybergsskolans värdegrund”, papper som används i undervisning, Ribbybergsskolan

Ribbybergsskolans värdegrund

Sammanställning trivselenkät Ribbybergsskolan höstterminen 2010

Protokoll Skolkonferens Heurika, 23 oktober 2010

Likabehandlingsplan för Fredrik framtagen av elever och personal

Likabehandlingsplan för Fredrika Bremergymnasierna, Läsåret 2010-2011, Heurika

Likabehandlingsplan och handlingsprogram mot kränkande behandling och mobbing, Erika

Handlingsplan för krissituationer, Erika, Heurika, Merika

Trivsel och ordningsregler, Heurika

Kvalitetsredovisning Fredrik läsåret 2009-2010

Bilaga 2 – Resultat skolplaneenkäten 2010

Resultat 2010 Grundskolan (år 3-9)

<i>Trygghet och trivsel</i>	<i>Andel "stämmer bra eller stämmer ganska bra"</i>
Jag känner mig trygg i skolan	87 %
Jag trivs i skolan	88 %
Jag blir mobbad i skolan	7 %
Skolan gör tillräckligt för att lösa problem som uppstår mellan elever	68 %
Det är arbetsro på lektionerna	59 %

Resultat 2010 Gymnasiet (åk 1-3)

<i>Trygghet och trivsel</i>	<i>Andel "Instämmer helt eller instämmer i huvudsak"</i>
Jag känner mig trygg på min skola	91 %
Jag trivs i skolan	82 %
Jag blir mobbad i skolan	5 %
Skolan gör tillräckligt för att lösa problem som uppstår mellan elever	46 %
Det är arbetsro på lektionerna	50 %
Det råder en positiv och god sammanhållning på min skola	70 %
Lärarna bemöter mig på ett positivt sätt	70 %

Bilaga 3 – Checklista likabehandlingsplaner

Bedömning av Måsöskolans likabehandlingsplan

Ett kryss innebär att kravet är uppfyllt	Likabehandlings-Plan (diskriminering och trakasserier)	Årlig plan mot kränkande behandling (kränkande behandling och mobbning)
Aktuell lagstiftning		
Långsiktiga mål	X	X
En plan för varje verksamhet		
Beskrivning av förebyggande/främjande insatser		X
Slutsatser från kartläggningar		
Beskrivningar av insatser som ska genomföras under året		X
för att förebygga trakasserier		
för att förebygga kränkande behandling		X
med ansvarsfördelning		X
Konkreta mål		
Tydliga rutiner för akuta åtgärder avseende inträffade kränkningar	X	X
tydliga rutiner för uppföljning	X	X
hur dokumentation sker	X	X
Beskrivning av hur barn och elever varit delaktiga i arbetet med att ta fram plan/-erna		

Bedömning av Ribbybergsskolans likabehandlingsplan

Ett kryss innebär att kravet är uppfyllt	Likabehandlings-Plan (diskriminering och trakasserier)	Årlig plan mot kränkande behandling (kränkande behandling och mobbning)
Aktuell lagstiftning	X	X
Långsiktiga mål	X	X
En plan för varje verksamhet		
Beskrivning av Förebyggande/främjande insatser		X
Slutsatser från kartläggningar		X
Konkreta mål		
Beskrivningar av insatser som ska genomföras under året		X
för att förebygga trakasserier		
för att förebygga kränkande behandling		X
med ansvarsfördelning		X
Tydliga rutiner för akuta åtgärder avseende inträffade kränkningar	X	X
tydliga rutiner för uppföljning	X	X
hur dokumentation sker	X	X
Beskrivning av hur barn och elever varit delaktiga i arbetet med att ta fram plan/-erna		

Tabell: Bedömning av Brandbergsskolans likabehandlingsplan

Ett kryss innebär att kravet är uppfyllt	Likabehandlings-Plan (diskriminering och trakasserier)	Årlig plan mot kränkande behandling (kränkande behandling och mobbning)
Aktuell lagstiftning		
Långsiktiga mål		X
Beskrivning av förebyggande/främjande insatser		X
Slutsatser från kartläggningar		
Konkreta mål		
Beskrivningar av insatser som ska genomföras under året		X
för att förebygga trakasserier		
för att förebygga kränkande behandling		X
med ansvarsfördelning		X
Tydliga rutiner för akuta åtgärder avseende inträffade kränkningar		X
tydliga rutiner för uppföljning		X
hur dokumentation sker		X
Beskrivning av hur barn och elever varit delaktiga i arbetet med att ta fram plan/-erna		

Tabell: Bedömning likabehandlingsplan Vendelsömalmskolan F-5

Ett kryss innebär att kravet är uppfyllt	Likabehandlings-Plan (diskriminering och trakasserier)	Årlig plan mot kränkande behandling (kränkande behandling och mobbning)
Aktuell lagstiftning	X	X
Långsiktiga mål	X	X
Beskrivning av förebyggande/främjande insatser		X
Slutsatser från kartläggningar		X
Konkreta mål		X
Beskrivningar av insatser som ska genomföras under året		X
för att förebygga trakasserier		
för att förebygga kränkande behandling		X
med ansvarsfördelning		
Tydliga rutiner för akuta åtgärder avseende inträffade kränkningar		X
tydliga rutiner för uppföljning		X
hur dokumentation sker		X
Beskrivning av hur barn och elever varit delaktiga i arbetet med att ta fram plan/-erna	X	X

Tabell: Bedömning likabehandlingsplan Vendelsömalmskolan 6-9

Ett kryss innebär att kravet är uppfyllt	Likabehandlings-Plan (diskriminering och trakasserier)	Årlig plan mot kränkande behandling (kränkande behandling och mobbning)
Aktuell lagstiftning	X	X
Långsiktiga mål	X	X
Beskrivning av förebyggande/främjande insatser		X
Slutsatser från kartläggningar		
Konkreta mål		X
Beskrivningar av insatser som ska genomföras under året		X
för att förebygga trakasserier		X
för att förebygga kränkande behandling		
med ansvarsfördelning		X
Tydliga rutiner för akuta åtgärder avseende inträffade kränkningar	X	X
tydliga rutiner för uppföljning		
hur dokumentation sker	X	X
Beskrivning av hur barn och elever varit delaktiga i arbetet med att ta fram plan/-erna	X	X

Tabell: Bedömning likabehandlingsplan Fredrika Bremergymnasierna⁵

Ett kryss innebär att kravet är uppfyllt	Erika		Heurika		Fredrik	
	LP	ÅP	LP	ÅP	LP	ÅP
Aktuell lagstiftning			X	X		
Långsiktiga mål	X	X	X	X	X	X
Beskrivning av förebyggande/främjande insatser		X	X	X		X
Slutsatser från kartläggningar						
Konkreta mål			X	X		
Beskrivningar av insatser som ska genomföras under året						
för att förebygga trakasserier				X		
för att förebygga kränkande behandling				X		
med ansvarsfördelning						
Tydliga rutiner för akuta åtgärder avseende inträffade kränkningar		X	X	X		X
tydliga rutiner för uppföljning		X		X		
hur dokumentation sker		X		X		
Beskrivning av hur barn och elever varit delaktiga i arbetet med att ta fram plan/-erna						

⁵ LP står för Likabehandlingsplan och ÅP för Årlig plan mot kränkande behandling

Bilaga 4 – Definitioner

- ▶ **Diskriminering.** När skolan på osakliga grunder behandlar en elev sämre än andra, och när det direkt eller indirekt kan kopplas till elevens kön, etniska tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuella läggning, funktionshinder, ålder eller könsöverskridande identitet eller uttryck. I skolans värld är det huvudmannen eller personalen som kan diskriminera. Barn och elever kan inte diskriminera varandra i juridisk mening.
- ▶ **Trakasserier.** En behandling som kränker en elevs värdighet och som har koppling till någon av diskrimineringsgrunderna. Trakasserier kan elever göra sig skyldiga till sinsemellan. Även vuxna kan trakassera elever.
- ▶ **Likabehandling.** Motsatsen till diskriminering, som inte måste vara att alla behandlas lika.
- ▶ **Kränkande behandling.** Ett uppträdande som kränker en elevs värdighet. Kan vara fysisk, verbal, psykosocial eller via text och/eller bild.
- ▶ **Mobbning.** En systematiskt kränkande behandling med ojäm maktbalans.